

Dåliga vibbar – Arbetssjukdomar orsakade av vibrationer

Vibrationsskador är den vanligaste arbets-sjukdomen som godkänns av Afa Försäkring. Skadorna orsakas främst av vibrerande maskiner och verktyg i industrin och byggbranschen och drabbar oftast män. Det visar statistik från Afa Försäkring.

Vill du ta del av kommande publikationer?

Ladda ner och prenumerera på våra statistikrapporter här:

[afaforsakring.se/
statistikrapporter](https://afaforsakring.se/statistikrapporter)

Den här rapporten bygger på en genomgång av 1 842 arbetssjukdomar som orsakats av vibrationsskador. Arbetssjukdomarna i rapporten har visandeår 2012–2021 och har godkänts av Afa Försäkring. Med vibrationsskador menar vi här skador till följd av vibrerande verktyg och maskiner i arbetet, till exempel nedsatt funktion och känsel i blodkärl och nerver, och värk i muskler och leder¹. Handhållna maskiner och verktyg, såsom mutterdragare, kan orsaka hand- och armvibrationer medan större maskiner, såsom fordon och grävmaskiner, kan orsaka helkroppsvibrationer.

För att en arbetssjukdom ska kunna prövas av Afa Försäkring krävs att besvären har kvarstått i minst 180 dagar och att den är godkänd av Försäkringskassan eller finns med i den internationella arbetsorganisationen ILO:s förteckning över arbetssjukdomar². Vibrationsskador finns med på ILO:s förteckning och kan därmed prövas direkt av Afa Försäkring.

Foto: Johnér

Om rapporten

En arbetssjukdom är en sjukdom som kan uppkomma eller försämrans till följd av arbetet eller arbetsförhållandena. Det räknas som en arbetsskada.

Arbetsskadeförsäkringen Trygghetsförsäkring vid arbetsskada, TFA, omfattar samtliga anställda, det vill säga såväl arbetare som tjänstemän inom avtalsområdena Svenskt Näringsliv/LO/PTK och kooperationen. TFA-KL omfattar samtliga anställda i kommuner, regioner, Svenska kyrkan och Sobonaföretag. Sobona är en arbetsgivarorganisation för företag som är verksamma inom kommun- och regionnära verksamheter. Afa Försäkring har också uppdraget att administrera och reglera arbetsskador i enlighet med det statliga personskadeavtalet (PSA).

I rapporten redovisas arbetssjukdomar efter visandeår, det vill säga det år skadan först visar sig. En arbetssjukdom anses ha visat sig vid första läkarbesöket eller första dagen med sjukfrånvaro med anledning av skadan. Anmälningssår är det år skadan anmäls, vilket kan vara långt efter visandeåret. Arbetsmiljöverket är statistikansvarig myndighet och ansvarar för den officiella statistiken om arbetsskador. Arbetsmiljöverket redovisar statistik efter anmälningssår, men det framgår inte om skadan har godkänts av Försäkringskassan eller ej i Arbetsmiljöverkets statistik. Visandeåret fastställs i samband med att skadan godkänns som arbetsskada av Afa Försäkring. Därför är det svårt att jämföra uppgifter från Afa Försäkring med Arbetsmiljöverkets statistik.

¹ För uttag av statistik över vibrationsskador använder vi diagnoserna effekter av vibration, yrkesmässig exponering för vibration och Raynauds sjukdom, enligt ICD-10 som är det system som används i sjukvården. Andra diagnoser som kan bero på fler orsaker än vibrationer redovisar vi separat och de är alltså inte med i rapporten. Ett exempel är karpatunnelsyndrom som särredovisas i vår Årsrapport "Allvarliga arbetsskador och långvarig sjukfrånvaro 2022".

² ILO är FN:s fackorgan för arbetslivsfrågor.

Utveckling över tid

I **diagram 1** visas antal godkända arbetssjukdomar som beror på vibrationsskador och antal arbetssjukdomar med övriga diagnoser per visandeår. Siffror för de senare åren är underskattade, eftersom det finns en eftersläpning i statistiken. Eftersläpningen beror på att arbetssjukdomar tar lång tid att utreda och dessutom ofta visar sig först flera år efter att en person har utsatts för skadlig inverkan.

Vibrationsskador är den vanligaste arbetssjukdomen, med runt 200 godkända skador per visandeår för åren 2012–2021. Andelen arbetssjukdomar som beror på vibrationsskador av det totala antalet godkända arbetssjukdomar har under perioden legat runt 30 procent³. För män är vibrationsskador den vanligaste arbetssjukdomen och står för en tredjedel av dessa sjukdomar. För kvinnor är det den sjätte vanligaste arbetssjukdomen och står för sex procent.

Karpaltunnelsyndrom är en annan arbetssjukdom som ofta är orsakad av vibrationer. *Karpaltunnelsyndrom* ingår inte i de diagnoser som redovisas i denna rapport, men redovisas i vår årsrapport "Allvarliga arbetsskador och långvarig sjukfrånvaro 2022". Om man gör antagandet att de flesta *karpaltunnelsyndrom* är orsakade av vibrations-skador skulle det innebära att vibrationer orsakar mer än varannan godkänd arbetssjukdom bland män.

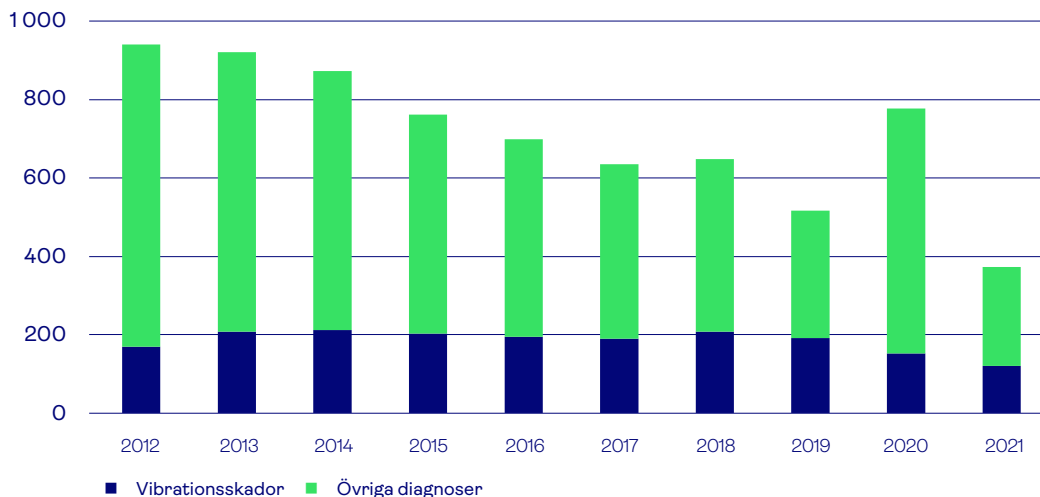

Foto: Johnér

Foto: Johnér

Diagram 1. Godkända arbetssjukdomar efter visandeår.

³ År 2020 ökade det totala antalet godkända arbetssjukdomar på grund av en ny diagnos som inte tidigare funnits, covid-19. Det gjorde att andelen vibrationsskador minskade just det året.

Vanligare att män drabbas av arbets-sjukdomar orsakade av vibrationer

De allra flesta som under åren 2012–2021 fick en arbets-sjukdom orsakad av en vibrationsskada godkänd arbetade i privat sektor. Som **diagram 2** visar var 94 procent av de drabbade män. Det beror på att denna typ av arbets-sjukdom främst visar sig i mansdominerade yrken, till exempel inom byggbranschen och metall- och övrig industri, där det är vanligt att arbeta med maskiner och verktyg som vibrerar eller slår kraftigt.

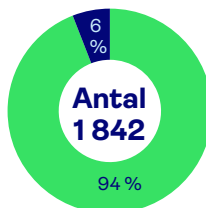

Diagram 2. Godkända arbetssjukdomar orsakade av vibrations-skador efter kön, visandeår 2012–2021.

■ Män ■ Kvinnor

Av de som drabbas av vibrationsskador är 45 procent yngre än 46 år. Det kan jämföras med att 37 procent av de som drabbas av en arbetssjukdom oavsett diagnos är yngre än 46 år.

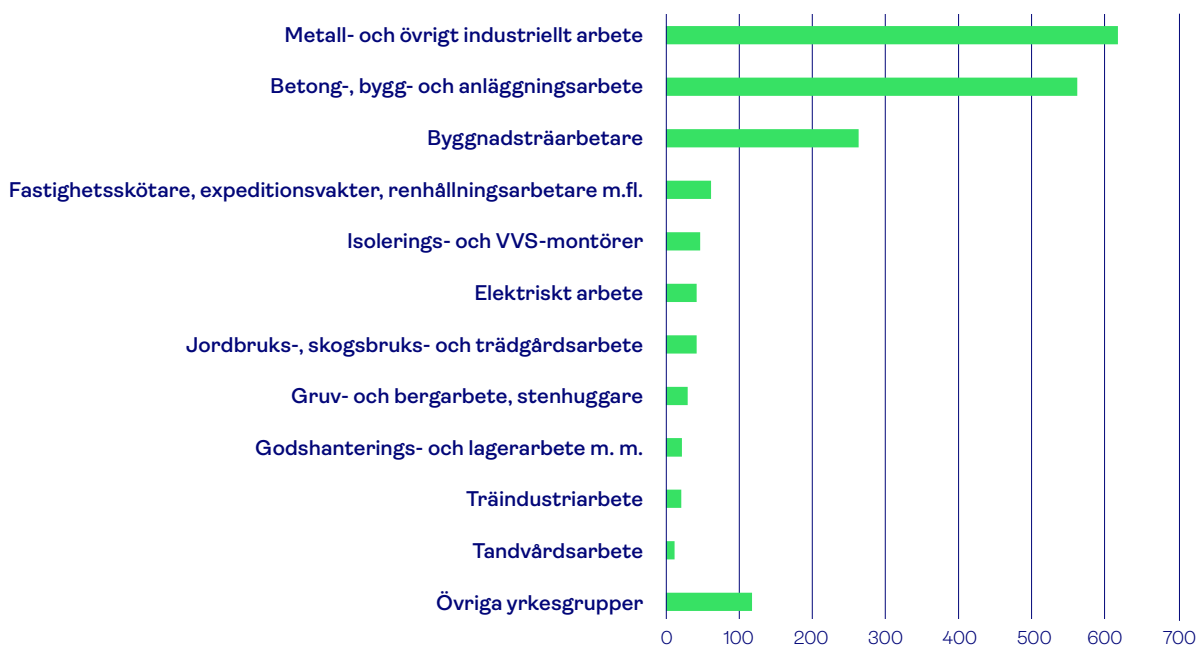
Foto: Johneir

Industrin och byggbranschen står för flest arbetssjukdomar orsakade av vibrationer

Diagram 3 visar antalet arbetssjukdomar orsakade av vibrationsskador för åren 2012–2021, fördelat på yrkesgrupp. Flest fall inträffar i yrkesgrupperna *metall- och övrigt industriellt arbete* och *betong-, bygg- och anläggningsarbete*. Två av tre arbetssjukdomar på grund av

vibrationsskador inträffar i dessa båda yrkesgrupper. 14 procent av arbetssjukdomarna med vibrationsskador drabbar *byggnadsträarbetare*. Gemensamt för de tre yrkesgrupperna är att de är mansdominerade. Män står för flest arbetssjukdomar i samtliga redovisade yrkesgrupper i **diagram 3** utom i gruppen *tandvårdsarbete*.

Diagram 3. Godkända arbetssjukdomar orsakade av vibrationsskador efter yrkesgrupp, visande år 2012–2021. Totalt antal: 1 842.

Orsaker till vibrationskador i de mest drabbade yrkesgrupperna

Här beskriver vi vanliga orsaker till vibrationskador för yrkesgrupperna med flest fall som redovisas i **diagram 3**.

Foto: Jöhnér

Metall- och övrigt industriellt arbete

Inom yrkesgruppen *metall- och övrigt industriellt arbete* drabbas *motorfordonsmekaniker och fordonsreparatörer* och *svetsare och gasskärare* av flest vibrationskador. *Svetsare* använder vibrerande slipmaskiner i för- och efterbearbetning av sina material, medan de som arbetar med bilvård använder mutterdragare och polermaskiner.

Foto: Jöhnér

Betong-, bygg- och anläggningsarbete

Inom yrkesgruppen *betong-, bygg- och anläggningsarbete* drabbas *betongarbetare* och *anläggningsarbetare* av flest fall av vibrationskador. I dessa yrken använder man till exempel vibrerande bilmaskiner vid rivningsarbete, och markvibrator/stamp och vibrostav vid markberedning respektive gjutning. Andra vanliga verktyg är olika typer av bormaskiner och sågar.

Foto: Jöhnér

Byggnadsträarbetare

Byggnadsträarbetare använder flera olika vibrerande verktyg i sitt arbete, däribland sticksåg, cirkelsåg, bormaskin och skruvdragare.

Typfall

Typiska fall för perioden 2012–2021 var:

En man i 50-årsåldern som tillhör yrkesgruppen *betong-, bygg- och anläggningsarbete*.

Foto: Johnér

En man i 60-årsåldern som tillhör yrkesgruppen *metall- och övrigt industriellt arbete*.

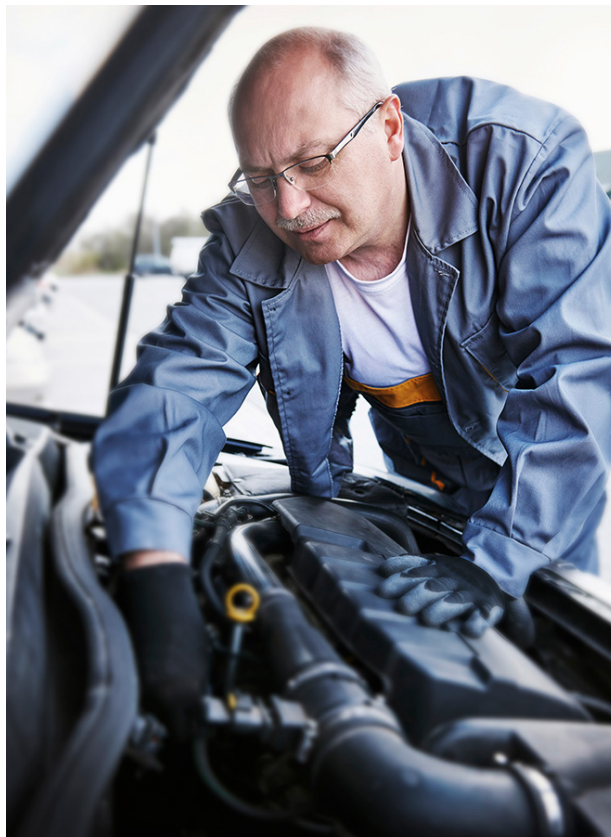

Foto: Freepik

Vibrationsskador ger ofta men för livet och nedsatt livskvalitet. En av de vanligaste skadorna är vita fingrar och domningar/stickningar i fingrar, händer och/eller armar. Vita fingrar skapar problem framför allt vid kallt väder i form av nedsatt känsel.

Finmotoriken i fingrarna kan också påverkas, vilket gör det svårt att jobba med händerna. Många som drabbas av vibrationsskador känner sig kraftlösa i händerna och upplever sömnproblem på grund av ständig värk.

Förebyggande åtgärder

Det är viktigt att på arbetsplatsen arbeta med det systematiska arbetsmiljöarbetet för att undersöka risker och tillbud och ta fram åtgärdsplaner. Afa Försäkring tillhandahåller IA-systemet, som ger ett systematiskt stöd för att upptäcka och dokumentera risker och tillbud. Det ger även ett bra underlag för att kunna arbeta förebyggande.

Tips på vad du kan göra:

- Använd inte mer kraft än arbetet kräver, låt maskinen göra jobbet
- Håll aldrig i mutterhylsan, slagmejseln eller borren under själva arbetet
- Följ de instruktioner som finns för maskinen (läs manualen)
- Arbeta i naturliga kroppsställningar
- Kör inte maskiner på tomgång i onödan
- Tänk på att ta pauser från arbete med vibrationer
- Byt ut slitna slipskivor, borrar och mejslar i tid
- Se till att hålla händer varma och torra, undvik om möjligt kalla maskiner
- Använd alltid hörselskydd när du jobbar med en vibrerande maskin

Källa: Broschyr [Information till dig som använder vibrerande maskiner](#), Umeå universitet och Region Västerbotten.

Länkar för dig som vill veta mer:

Prevent Vibrationsguiden

Material om vibrationer och checklistor som innehåller frågor om hur risker med vibrationer kan undersökas och hanteras i verksamheten.

Arbetsmiljöverket Vibrationer

Beskriver bland annat när vibrationer kan vara skadliga och vilka åtgärder som kan bli nödvändiga. Verktyg: Vibrationskalkylatorn 2.0 och poängmetoden.

Nationella Vibrationsdatabasen

Ett verktyg för att uppskatta en persons dagliga vibrationsexponering. Innehåller en databas med mätvärden för maskiner och verktyg baserade på många mätningar med liknande verktyg i riktiga arbetssituationer.

Vibrationsticken

Ett hjälpmedel för att bedöma risken för vibrationsskador vid arbete med olika verktyg och maskiner.

Företagshälsans guide för medicinsk kontroll vid hand- och armvibrationer i arbetslivet

Systematiska kunskapsöversikter

Kärl- och nervskador i relation till exponering för handöverförda vibrationer

Dupuytren's sjukdom i relation till exponering för handöverförda vibrationer

Röntgendiagnosticerad handartros i relation till exponering för handöverförda vibrationer

Hur minskar vi vibrationsbelastningen?

Publikation av Afa Försäkrings analysavdelning,
kontakt: analys@afaforsakring.se